

НАГЛАСИ КЪМ ОБУЧЕНИЕТО ПО БЪЛГАРИСТИКА В ЧУЖБИНА

Доц. д-р Надежда Сталянова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Статията разглежда нагласата на студенти филолози към обучението по българистика в чуждестранни университети¹. Въз основа на проведена през месец юни 2023 г. анкета се обобщават очакванията на студенти относно изучавани учебни предмети и идеи за бъдеща професионална реализация. В текста се прави статистика на отговорите на няколко въпроса – кои учебни предмети би трябвало да са задължителни за хората, следващи българистика в чужбина, какви умения би трябвало да придобият чуждестранните българисти, какви практики и стажове би трябвало да включва обучението в специалност „Българистика“ в чужбина и в какви професии биха могли да се реализират хора, завършили българистика в чужбина. Обработените резултати категорично посочват, че професионалната реализация на чуждестранните българисти се очаква да бъде основно в сферата на образованието като преподаватели по български език в училище или в университет, както и като преводачи. Студентите смятат за особено подходящи академичните обмени и работните стажове в България в институции, учреждения и фирми. Очаквани умения от завършващи българисти са свързани с овладяването както на практическия български език, така и на граматичната му структура. Познаването на културното наследство и народопсихологията също се възприема за ключово за професионалната бъдеща реализация на студентите, изучаващи българистика.

Ключови думи: чуждестранна българистика; български език като чужд; нагласи

В последните години сферата на висшето образование се изправи пред много предизвикателства, които породиха редица адаптации в подхода към академичния образователен процес. Все повече се взимат предвид променящите се и нарастващи очаквания от страна на студентите към учебното съдържание и начина на представянето му, както и динамичната бизнес среда, търсеща свои кадри сред абсолвентите на филологическите дисциплини. От друга страна, в България традиционно се обръща голямо внимание на бълга-

ристичните университетски специалности извън границите на родината ни. За всички (специалисти и неспециалисти) е ясно, че през последните десетилетия коренно се промениха причините и мотивите на младите хора, решили да следват българистика в чужбина, което наложи гъвкавост и приспособимост на подхода на преподавателите, постигане на по-висока степен на атрактивност и практическа приложимост на съдържанието на учебните програми.

Съдбата на българистиката и в частност преподаването на български език в чуждестранните университети традиционно са обект на размишления и анализ от страна на университетски преподаватели и лектори. Периодично те се споделят пред академичната общност на конференции¹, публикуват се в специализирани издания (Lekova, Padeshka 2022). Често се правят интервюта с лекторите по български език в чуждестранните университети^{2,3}. Подробно се описват предизвикателствата пред преподавателите и изготвящите учебни планове, като българистиката се разглежда в контекста на славистиката, балканистиката и ареалните изследвания (Dobrikova 2018, Krejcova 2018, Ivanova 2006).

За целите на настоящото изследване решихме да проучим нагласите на български студенти, връстници на колегите им българисти в чужбина. За целта проведохме анкета сред студенти от СУ „Св. Климент Охридски“. Анализ въз основа на очакванията на студенти относно изучавани учебни предмети, идеи за бъдеща реализация и под. вече сме правили сред студенти слависти през 2015 г. (Stalyanova 2015). Респондентите в настоящата анкета са на възраст 19 – 56 години и са студенти в следните специалности: „Скандинавистика“, „Балканистика“ и магистърска програма „Преводач редактор“. Анкетата се проведе през месец юни 2023 г. Използваният метод е анонимна анкета, попълнена в рамките на учебен час в университета. Анкетата съдържа четири въпроса: 1. Кои учебни предмети би трябвало да са задължителни за хората, следващи българистика в чужбина? 2. Какви умения би трябвало да придобият чуждестранните българисти? 3. Какви практики и стажове би трябвало да включва обучението в специалност „Българистика“ в чужбина? 4. В какви професии биха могли да се реализират хора, завършили българистика в чужбина? Изборът на респондентни не беше случаен – студентите следват филологически специалности с чужд език, аналогично на колегите си чуждестранни българисти. Резултатите биха открили очакванията на студенти по отношение на плановете им за кариерно развитие, придобиване на нужна квалификация и изброяване на необходими умения, получени в рамките на висшето им образование. Представяме анализ на получените отговори с уговорката, че на всеки от въпросите болшинството респонденти са дали повече от един отговор.

На въпроса **„Кои учебни предмети би трябвало да са задължителни за хората, следващи българистика в чужбина?“** съвсем очаквано преобладаващата част от респондентите посочват практически български език, както

и езиковедски дисциплини, свързани с теоретичното му описание. Почти половината отговори посочват *български език (граматика)* – 44%. Често се появяват наименования на отделни учебни дисциплини – *старобългарският трябва да бъде задължителен; правопис и правоговор; морфология, артикулация, употреба на пунктуационни знаци, произношение*. Като отговори освен обобщените названия *граматика* и *български език* се появяват всички теоретични лингвистични дисциплини – фонетика, лексикология, морфология, синтаксис, езикова култура, дори увод в диалектологията, историческа граматика и славянско езикознание. Срещат се и максимално обобщени отговори: *всичко, което кореспондира с българския език и литература*. Почти еднакъв процент отговори открояват необходимо изучаване на българска история, култура – 26%, и българска литература – 24 %. Единични, но любопитни отговори се срещат за българска музика – 2%, превод – 1%, религия/православно християнство – 2%, и география – 1%. Графично резултатите се представят по следния начин:

В отговорите на въпроса „Какви умения би трябвало да придобият чуждестранните българи?“ съвсем закономерно преобладават езиковите умения – 66%. Тук под една или друга форма се посочват основните езикови умения (и тяхното директно изброяване) – четене, писане, слушане и говорене, като се акцентира върху високата степен на владеење на българския език и свободното му ползване – *умения да пишат правилно; умения за правилен правопис и пунктуация; да говорят, пишат и четат правилно на български; умения за комуникация посредством български език; със сигурност е необхо-*

димо да могат да четат с разбиране, да пишат, да слушат и говорят ясно; да могат да водят разговори на български език; да се изразяват свободно на български, без да изпитват затруднения; би трябвало да усвоят езиковите норми в българския език, за да станат функционално грамотни, за да разбират текстовете, които четат на български; да познават най-основните граматични особености на езика; да провеждат свободен разговор на български език; да усвояват и да възпроизвеждат свободно информация на български език. Няколко респонденти очакват българистите да са запознати и с диалектното разнообразие на българския език – уменията да пишат, говорят, четат и разбират различните специфики и диалекти в езика. Към бъдещите чуждестранни българисти респондентите имат очаквания да са научили книжовноезиковите норми и да демонстрират висока езикова култура: да говорят правилен български език и да имат висока писмена грамотност по български език. Овладеяването на езика се осмисля и като предпоставка за успешно евентуално интегриране в българското общество: *задоволително би било да владеят езика достатъчно добре, че да могат да бъдат адекватни членове на българското общество, в случай че се наложи да работят и живеят в България; умения за успешна комуникация на български език; да умеят да структурират изречения, за да могат да изразят мнението си по даден въпрос, да владеят езика на ниво, което е достатъчно за провеждане на нормален разговор.* В отговорите наблюдаваме доста нееднородни и различни по своята същност очаквания – от познания, гарантиращи интегриране в обществото, и висока степен на овладяване на нормите на езика до минималните изисквания за граматично правилно структурирани изречения, т.е. очакванията варират от минималистични до свръхзавишени. На второ място респондентите открояват важността на познаването на българската история, култура и народопсихология – 23,8% – *да са добре запознати с особеностите на българската народопсихология; понятия от културата и менталитета на българския народ; познаване на културата на страната; да се ориентират в българския исторически и културен контекст; културен усет; културологични умения.* Редица отговори отчитат за важно умение да превеждат – 1,7% *да превеждат смислово съдържателни текстове; да бъдат в състояние да превеждат двустранно (най-вероятно се има предвид двупосочно) от собствения си майчин език към български и обратно; познаването на политическата ситуация в България – 1,7%, уменията за интертекстуални препратки – 1,7 %, и креативното мислене – 1,7%.* Тъй като професионалната реализация на българистите се обвързва с преподаването на български език и литература (виж анализа на следващите два отговора), като съществени умения се осмислят и тези за преподаване – 1,7 % – *умения за обясняване на правила на други хора, незапознати с езика; да могат да преподават български език и литература.* Графично резултатите се представят по следния начин:

Като интегрална част от висшето образование в последните години се наложиха различните форми на учебно-професионални практики, стажове, обмени, които служат за запознаване на студентите с реалната работна среда, с прилагане на практика на получените академични знания и с възможността за избор на бъдеща професионална реализация. Този вид стажове са специфични за всяка специалност и професионално направление. Затова отговорите на въпроса **„Какви практики и стажове би трябвало да включва обучението в специалност „Българистика“ в чужбина?“** биха ни дали ориентир какво очакват и какво биха желали студентите, така че следването им да придобие практико-приложна ориентация и в какви посоки имат желание да провеждат стажове. Резултатите от анкетата ясно сочат, че най-желани са работните стажове – 33,8% (*стаж в българска фирма/учреждение; стаж в списание или вестник с фокус върху България; стаж в издателска къща; стаж в български държавни институции; екскурзовод на български туристи, стажове при български работодатели (най-общо)*). Към работните практики можем да причислим и посочените стажове в български посолства и български културни институции в чужбина – 5,8%, вкл. *организиране на дни на българското изкуство*, и стажове в институциите на ЕС – 1,7%. Към желаните стажове се срещат и такива, свързани с превод и редактиране на текстове – 1,2 % (*в преводачески фирми; в преводачески агенции; в редакции; преводи на български филми и литературни произведения*).

Българските студенти също така смятат за уместни практики, свързани с преподаване на български език в училище – 22,6% (*практика в българско училище; стаж в училище; практика или стаж при преподавател от българска народност*). Преподавателската практика може да е под форма на преподаване в университет – 7,3%. Като успешни и полезни се посочват студентски об-

мени/мобилности – 11,9% („Еразъм“, пребиваване в България поне 1 година; културни и езикови обмени в български университети) и екскурзии с учебна цел – 3,6%. Интересно предложение е провеждането на дискусии по актуални обществени теми – 1,4%.

Графично резултатите се представят по следния начин:

Отговорите на въпроса „В какви професии биха могли да се реализират хора, завършили българистика в чужбина?“ не носят изненада. Предвидимо е, че основните професии, в които респондентите смятат, че биха се реализирали българистите, са преводач – 29 %, и учител по български език – 21 % (като тук се дават варианти – *в български училища, в неделни училища в чужбина*). Често българистът се възприема като бъдещ дипломат – 10%, журналист – 9%, и преподавател в университет – 13,5 %. Други професионални възможности са научен изследовател – 1,8%, екскурзовод – 6,2 %, служител в български културен институт – 1,8%, редактор – 2,7%, копирайтър, PR – 1 %, консултант – 1 %, служител в компания/институция за международно сътрудничество – 1,8 %, дори са посочени и по-екзотични, но напълно отговарящи за квалификацията професии – литературен агент – 1 %, глас за дублаж на филми – 1 %. Респондентите посочват също така и по-общи отговори, в които не се конкретизира дадена професия: *специалисти по български език в различни културни и академични институции; да заемат определени постове в български агенции в офиси в чужбина; всички, което е предоставено като възможност за българи в чужбина; връзки между България и съответната страна.*

Графично резултатите се представят по следния начин:

В заключение бихме могли да обобщим, че обработените резултати категорично посочват, че професионалната реализация на чуждестранните българисти се очаква да бъде основно в сферата на образованието като преподаватели по български език в училище или в университет, както и като преводачи. Студентите смятат за особено подходящи академичните обмени и работните стажове в България в институции, учреждения и фирми. Очакваните умения, получени от завършващи българисти, са свързани с овладяването както на практическия български език, така и на граматичната му структура. Познаването на културното наследство и народопсихологията също се възприема за ключово за професионалната бъдеща реализация на студентите, изучаващи българистика.

Настоящият текст представя част от по-голямо изследване на нагласите към обучението по българистика в чуждестранни университети. Предстои провеждане на анкета сред студенти в чуждестранни университети, изучаващи българистика. След нея ще бъде направен сравнителен анализ на очакванията и желанията на студентите в България и извън нея, което ще даде по-детайлна картина за това как обучаемите възприемат учебните програми и каква професионална реализация предвиждат за себе си и колегите си.

Благодарности. Това изследване е финансирано от Европейския съюз – NextGenerationEU, чрез Националния план за възстановяване и устойчивост на Република България, проект SUMMIT BG-RRP-2.004-0008-C01.

БЕЛЕЖКИ

1. Международна конференция на тема „Българистиката извън България: академични поколения и диалози“ (2021 г.); международна научна конференция „Българският език, литература и култура – пътища през мултикултурния свят“ (Неапол, 18 – 21 ноември 2021), „Българистиката извън Европа – предизвикателства и перспективи“ (2022) и др.
2. Виж Българистика под карантина, Филологически форум, година 6 (2020), брой 1 (11) (https://philol-forum.uni-sofia.bg/wp-content/uploads/2020/08/FF_2020_11_200-224_25_BG.pdf).
3. Виж Българистиката в чуждестранните университети, Литературен вестник, 12 – 18.12.2001.

ЛИТЕРАТУРА

- ДОБРИКОВА, М., 2018, Между традиции и перспективи. Българистиката във Философския факултет на Университета „Коменски“ в Братислава в навечерието на 100-годишния ѝ юбилей, *Orbis linguarum*, vol. 16, no. 2, pp. 7 – 15.
- ИВАНОВА, Ц., 2006, Българският език в европейското университетско образование – статус, проблеми, перспективи, *Електронно списание LiterNet*. 2006, vol. 5, no. 78. (<https://liternet.bg/publish10/civanova/bylgarskiat.htm>)
- КРЕЙЧОВА, Е. КРЕЙЧИ, П. 2018 Българистиката в Бърно – лебедова песен или ново начало? Езиков свят – *Orbis Linguarum*, vol. 16, no. 2, pp. 20 – 24.
- СТАЛЯНОВА, Н., 2015. Обучението по славистика в XXI век – другата гледна точка, *Движение и пространство в славянските езици. Езикознание*, редактор/и: Маргарита Младенова, Мая Радичева, Ина Христова, УИ „Св. Кл. Охридски“, стр. 223 – 227.
- ЛЕКОВА, Т., ПАДЕШКА, М. (съст.) 2022. *Българският език, литература и култура: пътища през мултикултурния свят сборник с доклади*, Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“, София.

REFERENCES

- DOBRIKOVA, M., 2018, Mezhduraditsii i perspektivi. Balgaristikata vav filosofskia fakultet na universiteta „Komenski“ v Bratislava v navecherieto na 100- godishnia yubiley, *Orbis linguarum*, vol. 16, no. 2, pp. 7– 15.
- IVANOVA, Ts., 2006, Balgarskiyat ezik v evropeyskoto universitetsko obrazovanie – status, problemi, perspektivi, *Elektronno spisanie LiterNet*. 2006, vol. 5, no. 78. (<https://liternet.bg/publish10/civanova/bylgarskiat.htm>)

- KREJCOVA, E., KREJCI, P. 2018 Balgaristikata v Barno – lebedova pesen ili novo nachalo? *Ezikov svyat – Orbis Linguarum*, vol. 16, no. 2, pp. 20 – 24.
- STALYANOVA, N., 2015. Obuchenieto po slavistika v XXI vek - drugata gledna točka, *Dvizhenie i prostranstvo v slavyanskite ezitsi. Ezikoznanie*, redaktor/i: Margarita Mladenova, Maya Radicheva, Ina Hristova, UI „Sv. Kl. Ohridski“, pp. 223 – 227.
- LEKOVA, T., PADESHKA, M. (ed.) 2022. Balgarskiyat ezik, literatura i kultura: patishta prez multikulturnia svyat sbornik s dokladi, Natsionalno izdatelstvo za obrazovanie i nauka „Az-buki“, Sofia.

ATTITUDES TOWARDS BULGARIAN STUDIES ABROAD

Abstract. The article examines the attitude of philology students towards Bulgarian studies in foreign universities. Based on a survey conducted in June 2023, it summarizes students' expectations regarding the subjects studied and ideas for future professional realization. The text presents statistics of the answers to several questions - which subjects should be compulsory for people studying Bulgarian studies abroad, what skills should be acquired by foreign Bulgarian studies students, what practices and internships should be included in the study of Bulgarian studies abroad and what professions could be pursued by people graduated in Bulgarian studies abroad. The processed results strongly indicate that the professional realization of foreign Bulgarian students is expected to be mainly in the field of education as teachers of Bulgarian language in school or university, as well as translators. Students consider academic exchanges and work placements in Bulgaria in institutions and companies to be particularly suitable. Expected skills of Bulgarian graduates are related to mastering both the practical Bulgarian language and its grammatical structure. Knowledge of cultural heritage and national psychology is also perceived to be key to the future professional development of Bulgarian studies students.

Keywords: Bulgarian studies abroad; Bulgarian as a foreign language; attitudes

✉ **Dr. Nadezhda Stalyanova, Assoc. Prof.**

ORCID iD: 0000-0002-8271-0078

Faculty of Slavic Studies

Sofia University

15, Tzar Osvoboditel Blvd.

Sofia, Bulgaria

E-mail: nadezhda_stalyanova@slav.uni-sofia.bg